

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук Трофiмцова Владислава Анатолiйовича – на дисертацiю Євдокiменка Сергiя Анатолiйовича «Адмiнiстративно-правовi засади становлення вiйськових прокуратур в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зi спецiальностi 12.00.07 – адмiнiстративне право i процес; фiнансове право; iнформацiйне право

Актуальнiсть теми дисертацiйного дослiдження обумовлена тим, що захист територiальної цiлiсностi держави та її нацiональних iнтересiв, у тому числi i з використанням засобiв озброєного захисту, iсторично є однiєю з основних функцiй будь-якої держави. Здатнiсть держави самостiйно, без втручання ззовнi, визначати свою внутрiшню i зовнiшню полiтику, пiдкрiплюється наявнiстю власної армiї, на яку i покладаються завдання щодо оборони держави. Зважаючи на специфiку завдань, виконання яких покладається на вiйськовослужбовцiв, нацiональне законодавство традицiйно закрiплює за ними особливий адмiнiстративно-правовий статус. За своєю природою вiйськова служба об'єктивно пов'язана з певними позбавленнями i обтяженнями. Одночасно вона вiдрiзняється особливою соцiальною i державною значущiстю виконуваних завдань, що не може не позначитись на iснуваннi особливого органу, покликаного здiйснювати контроль та нагляд за вiйськовою сферою; саме таким органом виступає вiйськова прокуратура. Крім того, актуальнiсть дисертацiйного дослiдження Євдокiменка Сергiя Анатолiйовича «Адмiнiстративно-правовi засади становлення вiйськових прокуратур в Україні» обумовлена необхіднiстю удосконалення нацiонального законодавства i запозичення позитивного зарубiжного досвiду щодо закрiплення i реалiзацiї мiжнародних стандартiв дiяльностi вiйськових прокуратур.

Дисертацiйне дослiдження спрямоване на реалiзацiю основних положень Прiоритетних напрямiв розвитку правової науки на 2011–2015 роки, затверджених постановою загальних зборiв Нацiональної академiї правових наук України вiд 24 вересня 2010 р. № 14–10пп. 8.10, 8.11 Додатку 8, п. 11.1

Додатку 11 Пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, пп. 1.1, 1.5, 8.21 Пріоритетних напрямків наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2015–2019 рр., схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 24 квітня 2015 р., комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ: «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189), «Реалізація та удосконалення адміністративного законодавства України» (номер державної реєстрації 0113U008197).

Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій обумовлено тим, що його методологічною основою є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування характеризується системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їхнього соціального змісту і юридичної форми, здійснити системний аналіз адміністративно-правових засад становлення військових прокуратур в Україні. Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження також зумовлено достатньо раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи. Загальна структура роботи в цілому є логічною, послідовною, раціональною, обґрунтованою предметом, метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на одинадцять підрозділів, висновків й списку використаних джерел.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, теорії управління, загальної теорії держави і права, адміністративного права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дослідження стали загальні та спеціальні нормативні джерела: Конституція України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, а також проекти нормативних актів, що визначають правові засади діяльності військової прокуратури України.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення практичної діяльності органів військової прокуратури, досвід зарубіжних країн, довідкові видання, статистичні матеріали.

Ознайомлення із дисертаційним дослідженням дає підстави для висновку, що основні положення і висновки, які виносяться автором на захист, мають відповідний ступінь наукової новизни. Підґрунтям цих, на мою думку, в більшості випадків, обґрунтованих та достовірних висновків, які доповнюють існуючі позиції науковців або по-новому надають вирішення існуючих проблем, виступають достатні методологічна, теоретична, інформаційна та джерельна бази.

Фундаментальність та комплексність роботи проявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертантом предмета дослідження. Починаючи роботу з висвітлення історико-правового огляду становлення адміністративно-правового статусу військової прокуратури в Україні, автор поступово з'ясовує мету, завдання та принципи діяльності військових прокуратур в Україні, досліджує становлення та еволюції правових засад діяльності військових прокуратур в Україні та місця серед них адміністративно-правового регулювання; надає змістовну характеристику повноважень військових прокуратур при здійсненні нагляду за додержанням і застосуванням законів у оборонно-промисловому комплексі, повноважень військових прокуратур щодо представництва інтересів громадян і держави в судах у воєнній сфері, повноважень військових прокуратур при здійсненні нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність та здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, повноважень військових прокуратур при здійсненні нагляду за виконанням антикорупційного законодавства та протидії корупційним правопорушенням у воєнній сфері, повноважень військових прокуратур при здійсненні нагляду за дотриманням прав і свобод військовослужбовців; формулює ключові моменти міжнародних стандартів щодо діяльності військових прокуратур та можливості використання їх в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці адміністративного права комплексних досліджень особливостей адміністративно-правових засад становлення військових прокуратур в Україні в умовах її реформування.

У результаті проведеного наукового дослідження сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем.

На підтримку заслуговують запропоновані автором історична періодизація становлення військової прокуратури (у різних її організаційних формах) (стор. 76-77). Слушним є підхід дисертанта, відповідно до якого розгляд окремого історичного етапу розвитку державності дозволить з'ясувати особливості процесу трансформації військової прокуратури, охарактеризувати специфіку її адміністративно-правового статусу, розглянути особливості розвитку адміністративного законодавства, яке регламентувало основні напрями діяльності військової прокуратури (стор. 76-77).

Заслуговує на увагу позиція автора, що внутрішня структура органів військової прокуратури в Україні сформована за лінійно-функціональним принципом (стосовно її великих складових, таких як Генеральна прокуратура України, військові прокуратури регіонів та військові прокуратури гарнізонів) та лінійним (стосовно її більш дрібних елементів внутрішньої побудови, таких як окремі відділи та управління) (стор. 79).

Автором ґрунтовно підкреслено доцільність класифікації завдань діяльності військової прокуратури на загальні та спеціальні, що зумовлено тим, чи здійснюють свою діяльність органи військової прокуратури в мирний час або в умовах особливого періоду, запровадження надзвичайного, воєнного стану або проведення антитерористичної операції (стор. 77-78). Показано, що загальні завдання поділяються на основні, які є логічним відображенням мети створення та функціонування військової прокуратури, та додаткові, виконання яких створює належні умови для ефективного виконання основних завдань (тобто мають характер забезпечення). Наведено перелік завдань у рамках кожної із запропонованих груп. Встановлено, що загальні та спеціальні

завдання діяльності органів військової прокуратури є взаємодоповнюючими та взаємозалежними (стор. 78).

Здобувач доволі ґрунтовно та на високому науковому рівні обґрунтував, що особливе місце норм адміністративного законодавства в системі правових засад діяльності органів військової прокуратури зумовлено їх імперативним характером, тим, що за їх допомогою упорядковуються державно-владні правовідносини, що виникають під час організації діяльності органів військової прокуратури, відбувається розмежування їх компетенції з територіальними прокуратурами, окреслюється коло заходів щодо зміцнення законності та правопорядку у військових формуваннях та оборонно-промислому комплексі держави та визначається адміністративно-правовий механізм їх реалізації (стор. 75-76). Цікавим з наукової точки зору є запропонований дисертантом підхід, відповідно до якого до предмету нагляду військових прокуратур можуть входити: особливості мобілізаційного процесу в Україні, проведення тендерів та державних закупівель в оборонно-промислому комплексі, розміщення об'яв на заміщення вакантних посад, сумлінне проходження військової служби тощо, порушення процедури яких може суттєво вплинути не лише на обороноздатність країни, а й підірвати засади національної безпеки (стор. 59).

Заслуговує на увагу точка зору автора, що одним з напрямів роботи військових прокуратур є проведення оперативно-розшукової діяльності, яка є багаторівневою та складною і включає в себе здійснення оперативно-розшукових дій, по-перше, на рівні Головної військової прокуратури, по-друге, на рівні військових прокурорів регіонів, по-третє, на рівні військових прокурорів гарнізонів та інших військових прокуратур, прирівняних до прокуратур міст і районів(стор. 59).

Автором обґрунтовано, що у зв'язку зі специфічним адміністративно-правовим статусом військової прокуратури в системі органів прокуратури весь масив нормативно-правових актів можливо умовно поділити на загальні (тобто ті, що використовуються всіма прокуратурами незалежно від спеціалізації) та спеціальні (використання яких безпосередньо стосується виключно діяльності

військової прокуратури) (стор. 79-80).

Вдалою є точка зору автора, щодо важливості врахування в адміністративному законодавстві положень окремих міжнародно-правових актів, які містять стандарти діяльності військової прокуратури, зокрема в частині регламентації етичних норм і правил професійної діяльності та поведінки працівників органів військової прокуратури, оптимізації процедур атестації, формування кадрового резерву для висунення на вищестоящі посади та накладення дисциплінарних стягнень (стор. 197). Погоджуємося, що організація ефективної наглядової діяльності військових прокуратур за дотриманням прав і свобод військовослужбовців потребує свого окремого нормативно-правового забезпечення на рівні наказу Генерального прокурора України «Про організацію роботи органів військової прокуратури щодо нагляду за дотриманням прав і свобод військовослужбовців, додержанням законів з цих питань у військових формуваннях» (стор. 198).

Заслуговує на увагу висновок, що одним із вкрай важливих кроків у напрямі підвищення ефективності діяльності органів військової прокуратури на етапі їх становлення, є оптимізація адміністративного законодавства з урахуванням політичної, соціально-економічної ситуації в державі та її окремих регіонах (стор. 196-197). Визначено, що певні механізми (система стримувань і противаг між гілками влади, окремі засади організації та діяльності органів військової прокуратури тощо) вводять відповідні обмеження до обсягу та змісту наглядової діяльності військових прокуратур за органами, які проводять ОРД та досудове слідство (стор. 191).

Цікавим та оригінальним видається підхід дисертанта, що у сучасних умовах ведення військових дій на території нашої держави великого значення набуває деонтологічне регулювання діяльності органів військової прокуратури, яке поряд з нормативним регулюванням правоохоронної діяльності може зробити значний вплив на ефективність роботи органів військової прокуратури (стор. 181).

Схвальної оцінки заслуговує проведене дисертантом дослідження міжнародно-правових стандартів діяльності військових прокуратур (с. 166-181). Погоджуємося, що в ході врахування положень міжнародно-правових актів, які встановлюють та закріплюють стандарти забезпечення діяльності органів військової прокуратури, під час оптимізації національного законодавства, необхідно обов'язково брати до уваги загальну тенденцію уніфікації та інтеграції норм міжнародного та національного права.

Поряд з позитивною в цілому оцінкою дисертації Євдокіменка С.А. вважаю доцільним висловити критичні зауваження щодо окремих її положень і висновків. Деякі висновки автора носять здебільшого описовий характер, що ускладнює їх практичну реалізацію. У роботі висловлена низка міркувань, що викликають заперечення, хоча самі по собі вони відносяться до дискусійних теоретичних та практичних питань.

1. У підрозділі 3.2 як один з напрямів оптимізації ефективної наглядової діяльності військових прокуратур за дотриманням прав і свобод військовослужбовців визначено прийняття наказу Генеральним прокурором України «Про організацію роботи органів військової прокуратури щодо нагляду за дотриманням прав і свобод військовослужбовців, додержанням законів з цих питань у військових формуваннях» (стор. 198). Цілком погоджуючись з необхідністю прийняття подібного документа, цікавими б були пропозиції дисертанта щодо конкретних заходів, які має передбачати даний документ.

2. Здобувач, досліджуючи історико-правовий огляд становлення адміністративно-правового статусу військової прокуратури в Україні (підрозділ 1.1.), зазначає що становлення органів військової прокуратури умовно можна поділити на чотири етапи а саме: 1) з часів Київської Русі до 1921 р.; 2) радянський період (1922 – 1990 рр.); 3) період незалежності України (1991 – 2013 рр.); 4) сучасний етап розвитку української державності (з 2014 р. – до сьогодні) (стор.76-77). Із змісту роботи залишається незрозумілою аргументація обрання саме цієї періодизації становлення органів військової прокуратури. Вбачається доцільним більш широке висвітлення позицій різних авторів щодо

періодизації становлення органів військової прокуратури, на основі яких дисертантом проведено дослідження та окреслено власне бачення з цього приводу.

3. На стор. 77 дисертації автор зазначає, що мета діяльності військової прокуратури зумовлена адміністративно-правовим статусом даного органу, місцем у системі органів прокуратури, а також призначенням як правоохоронного органу. Також в рамках однієї тези визначено спеціалізовані функції військової прокуратури (стор. 54). На нашу думку, для всебічного дослідження особливостей становлення органів військової прокуратури України було б доцільно більше приділити увагу класифікації функцій, які притаманні військовій прокуратурі.

4. Не зовсім зрозуміло, чому значна увага приділена розвитку військових прокуратур в такій країні як Ізраїль (стор. 176-180). На нашу думку, у даному випадку дещо порушено логіку дослідження, оскільки виходячи з назви підрозділу 3.1. «Міжнародні стандарти діяльності військових прокуратур та можливості використання їх в Україні», потрібно було б більше уваги приділити саме конкретним стандартам міжнародної діяльності військових прокуратур.

5. У підрозділі 3.2 дисертації автор розглядає особливості наглядової діяльності органів військової прокуратури, що дозволило йому запропонувати перспективні шляхи її оптимізації. Проте, на жаль, поза увагою автора залишилося питання підвищення ефективності взаємодії прокуратури з судовою владою, хоча новий Закон України «Про прокуратуру» визначає чотири основні функції прокуратури, три з яких безпосередньо мають відношення до взаємодії з судовою гілкою влади.

Наведені спірні точки зору і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка носить самостійний і творчий характер, має наукову і практичну цінність. Наявність дискусійних питань, насамперед, характеризує складність і актуальність досліджуваної теми та

власний підхід до її розгляду дисертантом. В дослідженні автору вдалося досягти його мети.

Наведені в авторефераті дисертації положення можуть бути застосовані не тільки в науково-дослідній сфері як основа для подальшого дослідження проблем становлення військових прокуратур в Україні, а також у правотворчості при опрацюванні змін та доповнень до нормативно-правових актів, які регламентують діяльність органів військової прокуратури.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Аналіз тексту дисертації дозволяє відмітити, що автором здійснено комплексне вивчення, теоретичний аналіз, осмислення та розгляд доктринальних ідей та практичних аспектів щодо специфіки адміністративно-правових засад становлення військових прокуратур в Україні з наступним обґрунтуванням теоретичних положень і формулюванням рекомендацій щодо напрямків і перспектив їх подальшої оптимізації. Використання належної методологічної та інформаційної основ дисертаційного дослідження надало авторові можливість отримати нові науково обґрунтовані результати, які мають як теоретичне, так і практичне значення для подальшого покращення практичної діяльності органів військової прокуратури, поліпшення правового регулювання визначеної сфери.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, досить повно викладено в шести статтях, опублікованих у фахових виданнях України та науковому періодичному виданні іншої держави, а також шести тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Усе викладене дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження «Адміністративно-правові засади становлення військових прокуратур в Україні» виконане на належному науково-теоретичному рівні, є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки

адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Євдокіменко Сергій Анатолійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

**Начальник юридичного департаменту
«Юридична компанія Льва Толстого»
кандидат юридичних наук**

В.А. Трофімцов